

Gereformeerde volk ingang vonden en die z.i. den toestand der Gereformeerde Kerken gevaarlijker deed zijn dan zelfs in 1926. Vooral in zijn bekende redevoering op de Synode van Amsterdam betoogde Prof. Kuyper dat met groote kracht en ernst.

Onder die leerlingen, waarover Prof. Kuyper zoo bezorgd was, waren ook verschillende beschouwingen, de ziel des menschen betreffende, b.v. de onsterfelijkheid der ziel, het voortbestaan, de wederopstanding des vleeschens enz.

In „De Heraut“ heeft Prof. Kuyper meermalen op dien gevaarlijken toestand gewezen en ook noemde hij de kwesties en beschouwingen, die zijn onrust en bezorgdheid hadden gewekt.

Zoo lezen we in „De Heraut“ van 15 November 1936: dat de gevaren, die onze Kerken bedreigen, niet minder groot zijn dan in 1926 en veeleer een nog ernstiger karakter hebben aangenomen.

Het artikel, waarin hij dit schrijft, eindigt aldus:

Het zou te ver voeren, wanneer we wilden aantoonen, welke „meeningen“ of leergeschieden thans aan de orde zijn gekomen en hoe diep deze ingrijpen in het geestelijk leven, in onze belijdenis van God, in het Middelaarswerk van Christus, in de onsterfelijkheid der ziel en de wederopstanding des vleeschens, in de beschouwing der Kerk, van het genadeverbond enz. om het bewijs te leveren voor wat we schreven. Maar wie geen vreemdeling is in ons kerkelijk Jerusalem en ook weet, wat onder dit alles gist en woelt, zal waarlijk niet durven zeggen, dat het overdreven is, wanneer de stormbal wordt geheschen.

Ook in zijn jaaroverzicht over het kerkelijk leven in 1936 („Heraut“ van 3 Januari) noemt Prof. K. die leergeschieden en hij noemt ze ook daar zeer ernstig. Letterlijk schrijft hij:

Streng was die Synode waar ze optrad tegen politieke organisaties, wier beginselen ze veroordeelde, maar wat deze leergeschieden in den boezem onzer Kerken betreft, die veel ernstiger het leven onzer Kerken bedreigen, nam ze wel een groote behoedzaamheid in acht.

In het nummer van 24 Januari spreekt Prof. K. met name over de geschieden betreffende de ziel en hij beoogt daar, dat tegen de geloofswaarheid van de „onsterfelijkheid der ziel“

bezwaren worden ingebracht of voorstellingen worden gegeven, zelfs met een beroep op de Schrift, die niet anders zijn dan hernieuwing van zeer oude dwaalgevoelens, welke reeds lang door onze Theologen bestreden en afdoende weerlegd zijn.

Wat nu eigenlijk precies de afwijkingen zijn, die t.a.v. de leer der ziel de rondte doen, kan Prof. Kuyper evenwel niet precies zeggen:

Vraagt men echter, waarin deze afwijking bestaat en waaruit ze voortkomt, dan is het moeilijk daarvan een juiste omschrijving te geven. Men hoort wel van uitlatingen van predikanten, die zelfs op hun catechisatie zeggen, dat wat onze Catechismus leert in Zondag 22, dat onze ziel na dit leven van stonden aan tot Christus zal opgenomen worden, niet juist is, want dat de ziel met het lichaam sterft. Er zijn ook wel brochures verschenen, waarin deze onsterfelijkheid der ziel besproken en ontkend wordt. Voorts verluiddet wel, dat er predikanten zijn, die, wanneer men wijst op wat Calvijn in zijn Institutie daarover heeft geschreven, verklaren, dat Calvijn verouderd is en men, nu het nieuwe licht is opgegaan, met hem geen rekening meer heeft te houden. Maar dit alles zijn afgeleide boekskens, en waar de bron zelf een bedachtzaam zwijgen bewaart, is het niet zoo makkelijk aan te geven, welke bezwaren men tegen deze „onsterfelijkheid der ziel“ heeft. Misschien dat Prof. Hepp, die al wat hij aanvoert met citaten documenteert, hierover de noodige klaarheid kan geven. Ik kan slechts aanduiden, waarin die bezwaren bestaan.

Prof. Kuyper richt hier zijn blik dus vooral naar de „bron“, die „een bedachtzaam zwijgen bewaart“. Wat met die bron is bedoeld, is duidelijk, is ook door ieder begrepen! Prof. K. kon daar niemand anders mee bedoelen dan Prof. Vollenhoven en misschien ook Prof. Dooyeweerd, maar toch vooral den eerste, want deze had zich 't meest over deze kwestie uitgelaten. De heer Janse wordt, waar hier duidelijk gezinspeeld wordt op een brochure van hem, tot de „afgeleide boekskens“ gerekend.

Kort na dit artikel verschijnt brochure II van Prof. Hepp, handelende over voortbestaan, onsterfelijkheid en substantialiteit der ziel. Zoals ik reeds schreef in het bewuste artikel, worden daarin naast de meeningen van den heer Janse, vooral die van Prof. Vollenhoven inzake deze kwesties besproken en scherp veroordeeld. Minstens 12 maal wordt Prof. Vollenhoven geciteerd. En al deze citaten — misschien op één uitzondering na — zijn citaten uit Prof. Vollenhovens boek: „Het Calvinisme en de Reformatie der wijsbegeerte“. Trouwens dat kon ook niet anders, want behalve een verouderde, niet in den handel zijnde, brochure en een verslag van een bespreking op een referaat, is nooit iets anders gepubliceerd van Prof. Vollenhovens opinies inzake de betreffende kwestie, dan wat in dit boek is te vinden.

Wie dus Prof. Vollenhovens opinies inzake de ziel enz. veroordeelt, veroordeelt daarmee ook de gedeelten van het betreffende boek, die daarover handelen. Want die gedeelten zijn tot dusver de eenige, althans de eenig-betrouwbare vindplaatsen van Prof. V's meeningen in dezen.

Hoe reageerde nu Prof. Kuyper op de brochure van Prof. Hepp, waarin ook voorkomt een breedvoerige tekening en afwijzing van Prof. Vollenhovens meeningen inzake de „ziel“? Prof. K. schrijft in „De Heraut“ van 7 Februari het volgende:

We kunnen de lezing van deze brochure niet warm genoeg aanbevelen. Ze is een meesterlijk betoog, zakkelijk en wat de critiek betreft afdoende... deze brochure toont wel, dat de toestand ernstig is, veel ernstiger dan menigeen vermoedde of erkennen wilde.

Kon men nu dit oordeel anders opvatten dan een volkomen instemmen met Prof. Hepps critiek? Ook met diens critiek op Prof. Vollenhovens meeningen? Maar nog eens: critiek op diens meeningen is tegelijk critiek op het bewuste boek, op dat boek alléén, een andere „bron“ is er tot op heden niet voor. En kan men zeggen als een bepaald boek de eenige bron is voor zekere meeningen en men die meeningen mee verworpt; maar van dat boek heb ik toch niets gezegd! Een boek is toch geen bladen-bundel maar weergave, uitdrukking van meeningen.

En waar nu de zaken zoo stonden, kon het dan anders of we zetten het oordeel van Prof. K. over dat bewuste boek gepubliceerd in Febr. 1934 en dat we ons levendig herinnerden, naast wat Prof. Kuyper in Febr. 1937 zei van de meeningen en beschouwingen in datzelfde boek, en in dat boek alléén, verdedigd? Wie kan dat oneerlijk, onwaar noemen?

En nu zegt Prof. Kuyper wel, dat hij in 1934 niet alle bedenkingen noemde — maar kon, mocht ik veronderstellen, dat hij meeningen, waarover hij nu den stormbal hijscht en door welker verbreiding hij den toestand van nu ernstiger acht dan in 1926, bij een bespreking van een boek, waarin die meeningen gelanceerd worden, ongenoemd zou laten onder de bezwaren, die hij wel noemt?

Waar zoo de feiten zijn, durf ik met volle vrijmoedigheid aan iederen objectieven beoordeelaar de vraag voorleggen of mijn citeeren van Prof. Kuypers boekbespreking uit 1934 als onwaar, oneerlijk moet worden betiteld en woordgegochel mag worden genoemd.

„K Wil nog even opmerken, dat ik Prof. Kuyper in dat artikel nergens „weinig betrouwbaar“ heb genoemd. Duidelijk en klaar heb ik gezegd, wat m.i. de oorzaak was van die nare geschiedenis. Want ik eindigde: we denken het liefst aan een afschuwelijk misverstand. De wegneming van dat misverstand was méé het doel van mijn schrijven. „K Geloof, dat Prof. K. verkeerd was ingelicht, temeer omdat hij zelf schreef een juiste omschrijving van de geschieden moeilijk te kunnen geven en hij zelf ook gewaagt van geruchten, die tot hem doorgedrongen waren.“

„K Kom nu tot de tweede vraag, deze n.l. Heb ik juist en eerlijk geciteerd?“

Prof. Kuyper zegt duidelijk: neen. Hij verwijt mij, dat ik een ernstig bezwaar van Prof. K., door hem tegen het boek van Prof. Vollenhoven aangevoerd, heb weggelaten en dan natuurlijk, dat spreekt vanzelf, opzettelijk.

Inderdaad is het uitspelen van iemands lof op een boek met weglating van de critiek, als men iemands volledig oordeel over dat boek suggereert weer te geven, onwaarschijnlijke tactiek.

Maar van zoo iets was in het onderhavige geval in geen enkel opzicht sprake.

Ik zeelde reeds, dat ik in het bewuste artikel alleen de tweede brochure van Prof. Hepp besprak, dus alleen het oog had op de kwesties de ziel betreffende. En — 't is in het artikel van Prof. K. na te gaan — de critiek die ik heb weggelaten, is een critiek van Prof. K. op een beweren van Prof. Vollenhoven inzake de beide naturen van Christus! Maar daar ging het in brochure II en dus ook in mijn artikel gansch niet over. Met die critische opmerkingen had ik in dit geval niets te maken.

Maar nog duidelijker kan ik maken het volkomen overbodige van het citeeren van Prof. Kuypers geheele bespreking van het boek van Prof. V.

Men moet n.l. weten, dat het bewuste boek van Prof. V. verdeeld is in twee hoofddeelen. Een systematische en een historisch deel.

In het systematische deel bespreekt Prof. Vollenhoven de kwesties de ziel rakende. In het historisch gedeelte zegt hij een en ander over de beide naturen van Christus.

In brochure II haalt Prof. Hepp dan ook uitsluitend stukken aan uit dat systematische deel. Daarin vond hij de uitspraken, die hij zoo benadrukt achtte en daarom zoo scherp critiseerde.

Men voelt nu wel, dat ook ik alleen met dat systematische deel van Prof. Vollenhovens boek te maken had en eveneens alleen met Prof. Kuypers critiek op dat systematische deel. Wat Prof. K. over het historisch deel opmerkte (dus ook zijn critiek op Prof. V's beschouwingen inzake de twee naturen enz.), bleef volkomen buiten beschouwing, ja moest buiten beschouwing laten.

„Ging mij er niet om weer te geven wat Prof. K. over het boek als zoodanig zei — dan had ik alle opmerkingen en bezwaren moeten weergeven — neen 't ging er alleen om, uit te zoeken of Prof. K. in 1934 ook die groote ketterijen had ontdekt, waarover hij in 1937 verontrust was en waarvan hij de teekening, zoals die door Prof. Hepp ondernomen was, een meesterlijk, zakkelijk betoog noemde, wat de critiek betreft afdoende en waarvan hij de lezing niet warm genoeg kon aanbevelen. Maar zie, al die dwalingen en fouten bleven destijds onvermeld.“

De critiek op het systematische deel door Prof. Kuyper uitgebracht, heb ik eerlijk weergegeven. Ook de beide bezwaren die hij daartegen inbracht, n.l. inzake de wet als grens tusschen God en kosmos en de beteekenis

van het begrip souvereiniteit, heb ik duidelijk genoemd.

En daarom met een volkomen geruste conscientie geef ik mijn citeeren zoowel wat het geoorloofde als de juistheid er van betreft aan het oordeel van alle objectieve beoordeelaars over.

Maar nog iets wil ik opmerken over het bewuste artikel.

Ondanks het voor mij zeer pijnlijke, geheel zonder grond als oneerlijke woordgegochelaar te worden voorgesteld aan de lezers van „De Heraut“, is er toch iets in, dat mij zeer heeft verblijd, waarom ik er zelfs dankbaar voor ben. Want 't gaat mij tenslotte alleen om de zaak.

Maandenlang heeft Prof. Kuyper de meeningen óók van Prof. Vollenhoven gesignaleerd als diep ingrijpend in het geestelijke leven, in het Middelaarswerk van Christus, in de onsterfelijkheid der ziel en de wederopstanding des vleeschens enz. Prof. K. voelde zich verplicht den stormbal te hijschen, want het waren leergeschieden, die zeer ernstig het leven der Kerken bedreigden, oude dwaalgevoelens, welke reeds lang waren weerlegd. De toestand was veel ernstiger dan in 1926, veel ernstiger ook dan menigeen vermoedde of wilde erkennen.

Het was, volgens Prof. K. in „De Heraut“ van 14 Maart j.l., duidelijk genoeg gebleken, dat het volstrekt niet ging over meningsverschillen zooals ze in de kerk geweest zijn en die, mits ze binnen de grenzen der belijdenis blijven, ook geduld kunnen worden! Er behoefde na wat Prof. Hepp publiceerde (weer dus 't meegaan met Prof. Hepp en 't aanvaarden van diens beschrijving en beoordeeling als thans in hoofdzaak juist!) geen enkele twijfel meer te bestaan, dat deze opvattingen en met de Schrift en met de Belijdenis in strijd zijn. Letterlijk schrijft Prof. Kuyper:

We behoeven op de andere punten hier niet weer in te gaan, zooals de onsterfelijkheid der ziel en de vereeniging der beide naturen van Christus in eenigheid des Persoons. Maar dat het hierbij gaat om meningsverschillen of, zooals men ook wel gezegd heeft, om „philosophische duidingen“, die met onze Confessie niets te maken hebben, zal toch door geen enkel deskundige worden beweerd.

En — dit moeten we steeds vasthouden — verreweg de voornaamste „bron“ van deze „ketterijen“ was het boek van Prof. Vollenhoven: „Het Calvinisme en de Reformatie der Wijsbegeerte“. Voor de „afwijkingen“ inzake de ziel was het één der bronnen. Voor de „afwijkingen“ inzake de naturen van Christus de eenige.

Dit wetende, lezende, overwegende, komt er vreugde op als we het jongste artikel van Prof. K. lezen. Want na opgemerkt te hebben, dat verschil van inzicht, vooral waar het moeilijke, wetenschappelijke vraagstukken betreft, ook bij professoren, die de beginselen der Vrije Universiteit liefhebben, kan voorkomen en door het volk gedragen moet worden, zonder dat daardoor het vertrouwen in onze Universiteit behoeft verloren te gaan, vervolgt Prof. Kuyper:

Anders staat het natuurlijk, wanneer zulk een strijd een zoodanig principieel karakter zou aannemen, dat daaruit een conflict noodzakelijk zou moeten voortkomen. Dat dit thans het geval is, zou ik zeker niet gaarne beweren. De hoop blijft nog altoos, dat hier veel misverstand in het spel is, dat bij nadere bezinning kan worden opgelost.

Voor die woorden zijn we innig dankbaar. Ze effenen den weg naar een zuivere peiling van de verschillen. Ze brengen de kwestie naar juister proporties terug.

We hopen van harte, dat de stormbal eens door Prof. Kuyper aan de kerkelijke kusten geheschen, naar de tekenende opmerking van Ds Boeijsing van Haarlem, zal blijken alleen maar gehangen te hebben aan Prof. Kuypers eigen zielestrand; en dat straks de stormwarschuwingdienst van Bloemendaal zal seinen aan alle posten: attentieslein neer!

H.

C. V.

Groote Tudor-Figuren (Schetsen uit den tijd der Reformatie in Engeland en Schotland)

XII.

De Piraten-Koningin. Koloniale Expansie.

John Hawkins behoorde tot een reedersfamilie te Plymouth, aan wie het traditioneele „oog om oog, tand om tand“ ter zee (zie vorig artikel) niet vreemd was.

Plymouth ligt, zooals men weet, in Devon, in het Z. W. van Engeland. De mannen van Devon waren de beste zeelieden van het eilandrijk, en in die — op zee — zoo wetteloze tijden hadden ze een prachtig jachtveld aan den ingang van het Kanaal. Zij bouwden hun schepen van een slanker en vlugger type, dan in dien tijd de gewoonte was. En toen John Hawkins later een post ging bekleeden die iets leek op wat wij thans Minister van Marine zouden noemen, heeft hij niet alleen

de organisatie financieel — tevens het — kanonnen in

in 1588, zc Armada zo ter zee op enterde zo sprong aan de strijd in macht kon manskunst, een afstand zamerhand, zeeoorlog le waren de weg baan

Maar o wederwaars „sea-dogs“ Elizabeth c kelijk geste de avontur houding va op een geg wicht bood die door sc gelicht we Elizabeths voort uit c vattingen te de wettelo waarop ik te drijven i rivaal op l Uit alles zeeën een den tegens opgehanger terugkomst behaalde s heden der ze grooten om de afb duchten teg tochten ool bron van beths popu Augustus — vorst ooit dat ze niet danen. Zoo ten van he bruiken d en trachtl gang van door handi of door pl dan wist t macht tot ken. Maar dochter var in de uiter dictatoriale aan 't Park dan toevloe de geconfi Kerk, voor bezit, was Rome. De autocratische en partieu zij herhaa wat aan J zijn rust, kroon en l Een en heid en hi voorvader heerschappi gelijk afbr denden oc kwam, dat waren teg pathie van hebben.

Welk e schien het Walter R Engelsche van deelne bus I, in h was hij n Rusland e tijd maar dood vero werd onbe hij opgeslo beloofde b vinden in de Spanja lijk in bot van Zuid-goudmijn eisch van willige toe cobus I, c John H tijdens Ko de „wettig

lelijk genoemd,
ste conscientie
geoorloofde als
ordeel van alle

ir het bewuste

geheel zonder
worden voor-
is er toch iets
er zelfs dank-
otte alleen om

meningen óók
diep ingrijpend
laarswerk van
l en de weder-
zoelde zich ver-
het waren leer-
der Kerken be-
eds lang waren
er dan in 1926,
edde of wilde

teraut" van 14
at het volstrekt
is ze in de kerk
de grenzen der
worden! Er be-
weer dus 't mee-
van diens be-
in hoofdzak
staan, dat deze
de Belijdenis in
per:

hier niet weer
der ziel en de
ristus in eenig-
ierbij gaat om
ook wel gezegd
die met onze
toch door geen

den — verre-
" van deze
n Prof. Vol-
Reformatie der
ake de ziel was
[kingen" inzake

mt er vreugde op
en. Want na op-
ten, vooral waar
stukken betreft,
er Vrije Univer-
oor het volk ge-
oor het vertrou-
en te gaan, ver-

r zulk een strijd
aannemen, dat
a moeten voort-
als, zou ik
n. De hoop
eel misver-
nadere be-
ost.

baar. Ze effenen
verschillen. Ze
rties terug.

eens door Prof.
schen, naar de
a van Haarlem,
ebben aan Prof.
s de stormwaar-
seinen aan alle

C. V.

ORIE

land en Schotland)

loniale

reedersfamilie
eele „oog om
ig artikel) niet

in Devon, in
en van Devon
ilandenrijk, en
den hadden ze
gang van het
an een slanker
gewoonte was.
post ging be-
thans Minister
hij niet alleen

de organisatie van de Engelsche marine — ook financieel — op een gezonde basis gebracht, maar tevens het vlugge scheepstype met veel zeil en veel kanonnen ingevoerd, dat aan de Engelsen straks, in 1588, zoo'n groot voordeel op de Spaansche Armada zou geven. Tot dusver geleek de strijd ter zee op dien te land: het eene lompe schip enterde zoo spoedig mogelijk het andere, men sprong aan boord van het andere en daar werd de strijd uitgevochten als op het land; de landmacht kon ter zee dienen. Maar nu kwamen zeemanskunst, snel manoeuvreren, het gevecht op een afstand, er voor in de plaats; men kon langzamerhand alleen ervaren zeelieden gebruiken; de zeeoorlog kreeg een geheel eigen karakter; en het waren de mannen van Devon, die daarvoor den weg baanden en daarbij in hun element waren.

Maar om terug te keeren tot John Hawkins' wederwaardigheden ter zee. De piratentochten der „sea-dogs" tegen de Spanjaarden werden door Elizabeth oogluikend toegelaten of zelfs daadwerkelijk gesteund. Maar altijd zóó, dat de Koningin de avonturiers steeds kon désavoueren, als de houding van Filips II dreigend werd en Frankrijk op een gegeven oogenblik geen voldoende tegenwicht bood om het spel voort te zetten. Dat Filips, die door sommigen zijner gezanten uitstekend ingelicht werd, en de oogen niet dicht had voor Elizabeths manoeuvres, zoolang geduld had, kwam voort uit de in het vorige artikel geschetste opvattingen ten opzichte van de rechten — of liever de wetteloosheid — ter zee, en uit zijn vrees, waarop ik ook reeds heb gewezen, om Engeland te drijven in de handen van Frankrijk, zijn grooten rivaal op het vasteland van Europa.

Uit alles blijkt dus wel, dat de avonturiers der zeeën een precair bestaan hadden: als ze door den tegenstander gevat werden, liepen ze gevaar opgehangen te worden; en hun ontvangst bij hun terugkomst in Engeland hing niet alleen af van het behaalde succes, maar ook van de wisselvalligheden der politieke constellatie. Hun buit moesten ze grootendeels aan Elizabeth afstaan: behalve om de afbreuk die ze deden aan haar meest gedachten tegenstander, begunstigde de Koningin hun tochten ook omdat ze haar een niet te versmaden bron van inkomsten verschaften; immers, Elizabeths populariteit berustte, evenals die van Keizer Augustus — voor zoover deze weinig schitterende vorst ooit populair was — gedeeltelijk op het feit, dat ze niet veel belastingen vergde van haar onderdanen. Zoodra zij er om vroeg, kwamen de klachten van het Parlement over de corruptie, de misbruiken die inhaerent zijn aan het absolutisme, en trachtte het Parlement zijn invloed op den gang van zaken te vergroten, waaraan Elizabeth door handig manoeuvreren, door dreigen of vleien, of door plotseling op zekere punten toe te geven, dan wist te ontkomen, of de beknotting van haar macht tot een onbetekenend minimum te beperken. Maar de autoeratische koningin, een ware dochter van Hendrik VIII, waagde zich toch slechts in de uiterste noodzakelijkheid aan het voor haar dictatoriale macht gevaarlijke aanvragen van gelden aan 't Parlement. Daarom waren de haar zoo nu en dan toevloeiende schatten uit de Indië, gevoegd bij de geconfisqueerde inkomsten en bezittingen der Kerk, voor haar, wat Egypte, Augustus' persoonlijk bezit, was voor den eersten alleenheerscher van Rome. De haar opvolgende Stuarts waren even autoeratisch als zij, maar misten haar handigheid en particuliere hulpbronnen; daardoor kwamen zij herhaaldelijk in botsing met het Parlement, wat aan Jacobus I, Elizabeths naasten opvolger, zijn rust, en aan diens zoon, Karel I, ten slotte kroon en leven zou kosten.

Een en ander verklaart ook Elizabeths zuinigheid en halfslachtige maatregelen, waarover onze voorvaders vóór en in den tijd van Leicesters heerschappij hier, te klagen hadden. Zooveel mogelijk afbreuk aan Spanje, maar geen geldverslindenden oorlog; dat was haar taktiek; waarbij kwam, dat Puriteinsche rebellen, die in opstand waren tegen hun wettigen heer, nooit de sympathie van de dochter van Hendrik VIII konden hebben.

Welk een risico de piraten liepen, wordt misschien het best geïllustreerd door het lot van Sir Walter Raleigh, een der grondvesters van het Engelsche Imperium. Wegens een beschuldiging van deelneming in een samenzwering tegen Jacobus I, in het jaar van diens troonsbestijging (1603), was hij na een rechtsgeeding als waarmede Sovjet-Rusland en Nazi-Duitsland ons in den laatste tijd maar al te gemeenzaam hebben gemaakt, ter dood veroordeeld. De uitvoering van het vonnis werd onbepaald uitgesteld. Van 1603 tot 1616 zat hij opgesloten in den Tower. Om er uit te komen, beloofde hij den koning een goudmijn te zullen vinden in Guyana, zonder vijandelijkheden tegen de Spanjaarden te plegen. Hij ging, kwam natuurlijk in botsing met de Spanjaarden, die de kust van Zuid-Amerika bezet hielden, en vond zijn goudmijn niet. Toen hij terugkwam, werd hij op eisch van den Spaanschen gezant en met bereidwillige toestemming van den teleurgestelden Jacobus I, onthoofd.

John Hawkins kende al die gevaren, die ook tijdens Koningin Elizabeth dreigden. Hij wilde in de „wettige" lijn blijven. Hij had twee tochten

gedaan naar de kust van Guinea, West-Afrika, waar hij aan de Portugeezen slaven afhandig had gemaakt, die hij voor groote schatten in Amerika had verkocht. Dit vond Elizabeth — kenschetsend voor haar en de zeden van haar tijd — prachtig. In 1567 zeilde hij met zijn jongen neef, Francis Drake, opnieuw uit, met hetzelfde doel, aanvankelijk met gelijk succes. Maar hij waagde zich in de haven van Vera Cruz, Mexico. De Spanjaarden stonden hem bij een overeenkomst toe, daar op verhaal te komen, zijn schepen weer zeewaardig te maken, en levensmiddelen in te nemen. Plotseling echter werd hij verraderlijk door de Spanjaarden aangevallen, en ternauwernood ontkwamen twee schepen, het eene onder commando van hemzelf, het andere onder dat van Drake, aan den ondergang. Dit nu was een geval, dat, naar de zee-moraal van dien tijd, riep om represailles van de zijde der mannen van Devonshire, en plaatste hun tochten tegen de Spanjaarden voortaan in hun oog op een „wettige" basis. Het was een strijd van particulieren, buiten rechtstreeksche inmenging der wederzijdsche vorsten, wier financieel en politiek belang er evenwel ten eerste bij betrokken waren.

In mijn vorig artikel heb ik er op gewezen, hoe de zeerooverij en strooptochten dezer piraten samen konden gaan met het gevoel strijder te zijn voor het ware geloof; Reformatie tegen Contra-Reformatie. John Hawkins was weinig scrupuleus, naar onze begrippen geoordeeld. Toch gold hij voor een Puritein. Toen hij later, nadat Elizabeth in het jaar der Armada, 1588, in openlijken oorlog met Spanje was gekomen, door de koningin uitgezonden was naar de Portugeesche kust om de Spaansche zilvervloot te onderscheppen, en haar bericht zond van het mislukken van zijn poging, deed hij dat in Bijbelsche taal: „Het is Paulus die plant, Apollos die natmaakt, maar God die den wasdom geeft." Met een knoop er op — Elizabeth kon vloeken zoodat haar omgeving sidderde om haar toorn — riep de Koningin uit: „—, die gek van een vent is vertrokken als zeeman en keert terug als dominee!" Diezelfde Puriteinsche slavenhandelaar John Hawkins ging in het gebed toen zijn schip in een storm, op de heenreis in 1567, lek werd, en verzocht zijn mannen met hem te bidden „terwijl hij intusschen niet afliet met groote zorg het schip te doorzoeken van voren naar achteren, of er soms nog een lek was". Wondere mensen, zulke Puriteinsche slavenhandelaren!

Voor zijn moedig gedrag als schout-bij-nacht in den strijd tegen de Spaansche Armada, werd John Hawkins door den opperbevelhebber Lord Howard tot ridder geslagen. Dus verrees hij van het dek als Sir John Hawkins. Trouwens, zijn uitstekende zorg voor de Engelsche vloot vóór den strijd (zie boven) had hem die eer al dubbel waardig gemaakt.

Zijn neef, Francis Drake, werd door Elizabeth zelf tot ridder geslagen aan boord van zijn schip de Gouden Hinde, toen hij in 1580 terugkeerde van zijn reis om de wereld (1577—1580), rijk beladen met schatten voor de koningin, ontroofd aan de Spanjaarden op de Westkust van Zuid-Amerika, toen Elizabeth nog op voet van vrede was met Filips II! Zij had gearzeld, hoe ze hem zou ontvangen, maar de schatten gaven den doorslag. Ook had Drake een verdrag gesloten met den sultan van Ternate, het eerste aanknoopingspunt voor het Engelsche Imperium in de Oost!

Drake was en is wel de beroemdste en populairste van al die onverschrokken zeevaarders, die de schrik waren der Spanjaarden. In notedoppen van 30, 40, 60 ton doorkruisten zij de oceanen, omzeilden de wereld, deden het Spaansche wereldrijk schudden op zijn grondvesten. In 1587 „zengde hij Spanje's konings baard", zooals hij het uitdrukte, door koelbloedig de haven van Cadix binnen te varen en de daar liggende galeien van Philips' tegen Engeland uitgeruste vloot te vernielen met het nieuwe geschut van zijn snelle schepen. Zijn daad stelde de komst der Armada een jaar uit en bewees voor het eerst in een groot gevecht de deugdelijkheid der Devonsche taktiek van John Hawkins (zie vorig artikel), boven de oude strijdwijze ter zee, die haar eind- en hoogtepunt had bereikt in de overwinning der Spaansche, Pauselijke, Venetiaansche en Genuesche galeien onder Don Juan op de Turken bij Lepanto (1571).

Sir Francis Drake was in zekeren zin een „empire-builder", een der eerste bouwers aan 't groot-sche gebouw van het Engelsche Imperium. Meer nog was dat Sir Walter Raleigh, de schoone hoveling-historicus-poët, die gestreden had onder Lodewijk van Nassau in de Nederlanden, en van wien gezegd wordt, dat hij de gunst van Elizabeth won, toen hij in ridderlijke galanterie zijn mantel wierp over een poel op het pad, waarlangs de maagd-koningin zou gaan. Hij was de zoon van een heereboer, ook al uit Devon, en door zijn laiddunkendheid en trots de meest gehate man in Engeland, tot zijn proces in 1603, toen zijn edele houding en het onrecht hem aangedaan, de volksopinie deed keeren te zijnen gunste. Hij was de grondlegger van de Engelsche macht aan de Oostkust van Noord-Amerika door de stichting der eerste kolonie daar, die hij naar de maagd-koningin „Virginia" noemde. Van daaruit werd de tabak, de „herba sancta", voor 't eerst in Enge-

land ingevoerd, en Sir Walter, die nog een pijp slopte vlak vóór zijn onthoofding, heeft de bij uitstek Engelsche gewoonte van het pijproken bij zijn landgenooten ingang doen vinden.

Raleigh was de vriend van den lichtzinnigen dramaturg Marlowe, de beroemde voorlooper van Shakespeare; ook de vriend en beschermmer van den nog beroemder dichter Edmund Spenser, de dichter van de Faerie Queene, waarin Elizabeth als Gloriana wordt verheerlijkt.

Hij heeft beschreven den ondergang van een anderen koenen zeevaarder uit Devon, Sir Richard Grenville, die in de Azoren vijftien uren streed, alléén, op zijn scheepje de „Revenge", tegen drie en vijftig Spaansche zeekesteelen. Op zijn verhaal is gebaseerd het treffende gedicht van Tennyson, den Victoriaanschen hofdichter, waarvan de eerste regel, eens gelezen, het geheugen niet meer wil verlaten:

At Flores in the Azores Richard Grenville lay....

Dusdanig waren de piraten van Koningin Elizabeth, de „sea-dogs" van Devon, de belagers van Spanje, de eerste bouwers van het Engelsche Imperium over de zee.

J. VELDKAMP.

Een Oudste der Doopers.

II.

B. Stroman: Obbe Philipsz, Oudste der Doopers. — Rozenbeek en Venemans Uitgeversbedrijf N.V., Hilversum, 1935.

Het gemis aan totaliteit in Stromans laatste boek heeft men daarin gezocht dat hier de stijl der nieuwe zakelijkheid was aangewend voor een stof die zich daar niet toe leende.

B. Stroman was vóór dit boek vooral bekend door zijn in 1932 verschenen roman: „Stad". Hierin zijn door den journalist Stroman alle stijlmiddelen der nieuwe zakelijkheid uitgebuit om het veelkleurige, verwarde en verwarrende grootstadsleven van Rotterdam voor den lezer op te roepen. Flarden van losse, schijnbaar toevallig gegrepen gebeurtenissen en gesprekken, abrupt na elkaar gegeven, gesteund door letterlijke aanhaling van advertenties, lichtreclames en brieffragmenten in het oorspronkelijke lettertype, moeten zonder toelichting het stadsbeeld suggereeren. De schijnbaar grillig en wild gekozen feitenreeks moet alleen door de z.g. montage — het begrip is aan de film ontleend — tot den lezer spreken.

Over dien door velen geprezen stijl een paar opmerkingen. Het is een stijl, die uitstekend geschikt is om de chaotische verwrongenheid in moderne levensverhoudingen uiterlijk te tekenen. Het is echter een stijl van de negatie. Hij leent zich vooral voor de ontkenning van levenswaarden, voor de ontkenning van een dieper verband achter de uiterlijke toevalligheid der dingen. De schrijver kan dan dit vermeende ontbreken van een zin des levens koel gelaten aanvaarden, of verbeterden grimmig bespotten of met deernis voor de mateloze levensellende betreuren, voor elke ontkenkende geesteshouding biedt de nieuwe stijl ruime mogelijkheden. Zoodra echter een schrijver over een dieperen zin achter de toevalligheden zal willen spreken, schieten de stijlmiddelen der nieuwe zakelijkheid te kort. Wie dan nog zichzelf dwingt om de feiten, en de feiten alleen, enkel uit hun rangschikking te laten spreken, ontzegt zichzelf een der rijkste mogelijkheden die de taal hem biedt, want het diepere verband der dingen wordt nooit of te nimmer geopenbaard door de rangschikking, hoe vernuftig en weloverwogen ook, der feiten alleen.

Men heeft geroepen om de rake, directe mededeeling van het feit en het feit alleen; het feit dat voor zichzelf sprak. Het is een voordeel geweest, voorzover het in de plaats trad voor het subjectivistisch jongleerend spelen met glanzende woorden die de omtrekken vervaagden en verdoezelden. Wie het leven als een brokkelige mengeling van toevalligheden zag en alleen wilde zien, had aan de nieuwe mogelijkheid voor zijn geestes-uiting genoeg. Maar in wie spreken wil over een dieperen zin der dingen, — hoe dan ook opgevat en waarin ook gezocht — roept het verlangen om daarvan te getuigen vanzelf naast den korten raken volzin die fel het feit doorlicht, den langeren periodenbouw te voorschijn.

Het impressionisme van een vroegere periode heeft vele schoone taalgewaden geweven om veel innerlijke armoede voor zichzelf en anderen kleurig te bedekken. Een jongere generatie heeft het bedrog doorzien en uit afkeer daarvan eigen innerlijke armoede open en eerlijk vertoond, dikwijls met een zekeren trots om eigen eerlijkheid.

Het treft door de directe oprechtheid, maar wij moeten niet voorbijzien dat de innerlijke armoede, ook nu men de negatie ruiterlijk heeft aanvaard, er niet minder om geworden is. —

Nu is na zijn roman „Stad" Stroman door